

REPUBLIKA SLOVENIJA

KABINET PREDSEDNIKA VLADE

GOVOR

PREDSEDNIKA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE JANEZA JANŠE NA SLOVESNOSTI OB 140. OBLETNICI PRVEGA SLOVENSKEGA TABORA

Ljutomer, 9. avgust 2008

*Dragi Prleki,
spoštovani gospod predsednik državnega zbora France Cukjati,
spoštovani gospod župan Franc Jurša,
kolegi ministri, poslanci, veterani,
gospe in gospodje.*

Letošnje leto je dobesedno nabito s pomembnimi obletnicami. Našo največjo pozornost ali pa prvo pozornost v letošnjem letu smo upravičeno namenili 500. letnici Trubarjevega rojstva. On je postavil temelje, na katerih so potem gradili narodno zavest številni ugledni Slovenci. Naj zaradi okroglih obletnic tu omenim zgolj dve. Letos poteka tudi 250. obletnica rojstva Valentina Vodnika in 130. obletnica rojstva Otona Župančiča. In še bi lahko naštevali pomembne obletnice naših uglednih rojakov. Med političnimi dogodki je šla najbrž preveč tiho mimo nas, izjema je bil le mednarodni znanstveni simpozij v Lenartu, 160. letnica znamenitega leta 1848. Takrat so Slovenci prvič javno, doma in v mednarodnem prostoru, predstavili svoj narodni program, katerega osrednja točka je bila Združena Slovenija. To je bil najbolj radikalen program med vsemi narodi takratne habsburške monarhije. To je bil zelo pogumen za tiste čase. Iz njega je pravzaprav potem izhajalo vse bitje in žitje Slovencev do slovenske osamosvojitve leta 1991 in do letošnjega leta, ko je z ukinitvijo schengenskih meja v Evropski uniji, ki so delile tudi nove članice do 1. januarja letos, Slovenija v praksi postala združena. Danes lahko obiščemo naše rojake na avstrijskem Koroškem, v Trstu oziroma Furlaniji Julijski krajini, na Gradiščanskem, Madžarskem, ne da bi pri tem opravili kakršne koli administrativne postopke na nekdanjih mejah. To je natančno 160 let od takrat, ko je bila ideja o Zedinjeni Sloveniji postavljena. V letošnjem letu je ta obletnica vezana na številne druge dogodke. Prav bi bilo, da se je večkrat spominjamo in to kljub temu, da od preteklosti ni mogoče živeti.

Vendar pa prav tako ni mogoče polno živeti brez narodne identitete. Ne zgolj zato, ker je temelj nacionalne kulture, ampak tudi zato, ker je ta identiteta globoko usidrana v preteklosti. Usoda vsakega naroda je odvisna predvsem od tega, če zna trezno presojeti lastno zgodovino, družbo, človeka in svet, če gradi svoje vrednote na resničnih in trajnih spoznanjih. Proslave pomembnih obletnic so izraz hvaležnosti našim velikim prednikom. Enako pomembne pa so zato, ker nam osmišljajo sedanjost in nam kažejo pot v prihodnost. Zato ne smejo biti usmerjene proti nikomur, ne proti sosedom in še najmanj proti rojakom. Njihov namen je vztrajanje pri pozitivni zgodovinski dediščini, ki jo moramo spoštovati, hkrati pa ustvarjalno razvijati in nadgrajevati v vedno novih okoliščinah.

Slovenski tabori, 17 jih je bilo oziroma, če štejemo še slovensko hrvaškega v Kastvu, 18, so v letih 1868 – 1871 ponovno zastavili temeljni slovenski politični cilj, to je Združeno Slovenijo. Izhajali so iz bogate dediščine pomladnega leta 1848, leta pomladi narodov, hkrati pa so bili predvsem odgovor na nove probleme, v katerih so se znašli po porazih takratne avstrijske države proti Italiji in Prusiji. Niso bili le izraz strahu pred mogočnimi procesi združevanja Italijanov in Nemcev, ki so seveda pogledovali tudi na slovensko ozemlje in sprožali občutek ogroženosti lastnega kulturnega razvoja, ampak prepričanja, da se je treba aktivno vključiti v mednarodne procese, ki izhajajo iz zmage narodne ideje po takratni Evropi. Razumeli so,

da je aktivna drža, vključevanje v mednarodno dogajanje tisto, kar lahko omogoči narodu tako obstoj kot tudi napredek.

Že v času med pomladjo narodov in tabori je slovenski narod dosegel razmeroma velik napredek. Ustanovljena ni bila le Mohorjeva družba, ampak tudi Slovenska matica. Poleg dotodanjih Bleiweisovih Novic je začela izhajati tudi vrsta drugih časopisov, med katerimi moramo omeniti tudi Slovenski narod, ki je začel izhajati v Mariboru, prav v letu prvega slovenskega tabora in bil potem desetletja eno osrednjih slovenskih političnih glasil. Izšla je vrsta slovenskih šolskih knjig. Poglavitna razlika pa je v tem, da se je po letu 1848. mlada slovenska inteligenca učila slovenskega jezika tudi v gimnaziji, za kar je bila starejša generacija do takrat prikrajšana.

Ni slučaj, da je prišlo do prvega slovenskega tabora ravno v Ljutomeru. Na takratnem Štajerskem je živela približno tretjina vseh Slovencev, ki pa je bila hkrati tudi tretjina vseh prebivalcev takratne celotne dežele. Zaradi sobivanja z nemškimi sodržavljani, želje po enakopravnem položaju, so bili štajerski Slovenci vsa desetletja 19. stoletja, tako v nacionalnem, kot političnem in gospodarskem pogledu nekakšna slovenska narodna avantgarda. V krogu graških Slovencev je bila 1810 leta prvič zapisana beseda Slovenija. Dijaki tamkajšnjega liceja in kasneje univerze so ustanavljali kulturna društva, katerih temeljni namen je bilo pospeševanje slovenskega kulturnega razvoja, zlasti uveljavljanje slovenskega jezika v javnosti. Jezikoslovec Anton Murko je že v naslovih svojih nemško slovenskih slovarjev poudarjal, da Slovenci ne živijo le na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem, ampak tudi v Beneški Sloveniji in zlasti v Prekmurju. Občutek slovenske celokupnosti je bil na Štajerskem najmočnejši med vsemi slovenskimi deželami, kar se je posebno izražalo - namesto omenjanja deželne pripadnosti - v pogosti rabi besede Slovenec. Štajerski Slovenci so v pomladnem letu 1848 s pomočjo svojega slovenskega političnega društva Slovenija s sedežem v Gradcu, njegova osrednja osebnost je bil Prlek dr. Jožef Muršec iz Biša, organizacijsko in politično najbolj izpopolnili politično dejavnost med vsemi Slovenci. To se ni izražalo le v največjem številu podpisov k peticiji za Združeno Slovenijo, ampak tudi v uspešnih prizadevanjih pri volitvah v dunajski parlament, poleti 1848, ko so kar trije odlični rojaki kot zastopniki slovenske politike prišli v takratni dunajski parlament. To so bili: največji slovenski jezikoslovec vseh časov in tukajšnji okoličan Fran Miklošič, eden kasnejših najodličnejših avstrijskih pravnikov Jožef Krajnc in gospodarstvenik Andrej Dominkuš. Dosegli so celo, da so zapisnike sej štajerskega deželnega zbora v Gradcu prevedli v slovenski jezik. Kaj takega ni uspelo nikomur drugje. Na slovenskem Štajerskem ne moremo govoriti o tem, da je program Združene Slovenije podpiral samo del mlajše duhovniške in posvetne inteligenca in študentov, ampak, da so ga sprejeli tudi kmetje oziroma najširši sloji prebivalstva.

Če razumemo dogajanje v letu 1848 v teh krajih in ga povežemo potem s čitalniškim gibanjem po obnovi parlamentarizma v monarhiji, to je po letu 1860 oziroma 1861, potem nam je lahko jasno, da je prvi slovenski tabor lahko organizirala le ljutomerska čitalnica. Ljutomer je bil formalno sicer trg, se je pa že zdavnaj pred 1. taborom uveljavil kot upravno, gospodarsko, kulturno in politično središče Prlekije. Njeni prebivalci so se zaradi trgovine s kmetijskimi pridelki, zlasti vinom in žitom, že razmeroma zgodaj vključili v živahno gospodarsko življenje Štajerske, kar je imelo za posledico, da so bili bolj razgledani in predvsem narodno bolj osveščeni kot marsikje drugod na Slovenskem. Znano je, da so v dokaz svoje narodne pripadnosti celo cerkvene slovesnosti kot so bile na primer nove maše, spreminjali v narodno-prebudne akcije. Tu je bila tudi večja pismenost in tudi več kmečkih sinov je bilo poslanih v višje šole. Sprva predvsem za duhovnike, kasneje pa tudi v laične poklice. Prlekija je dala nadpovprečno število vrhunskih slovenskih izobražencev.

Ljutomerčani so že pred letom 1848 imeli lastno bralno društvo, ki je v pomladnem letu razvilo bogato dejavnost. Ko je nastala ljutomerska čitalnica, je takoj postala glavna organizatorica kulturno-političnega dela v kraju in okolici. Značilno je bilo, da se pri tem ni naslanjala le na tržane, ampak tudi na podeželske prebivalce, ki so se kulturnih prireditev, katerih namen je bil predvsem utrjevanje vloge slovenskega jezika v javnosti, zelo radi udeleževali. Tako so v Ljutomeru in okolici obstajale ne le primerne narodnopolitične razmere, ampak so imeli tukajšnji ljudje tudi določene organizacijske izkušnje, predvsem pa pogum, lotiti se zahtevnejših političnih akcij. K sreči ali pa po zaslugi tukajšnjih ljudi, je imel Ljutomer takrat v svoji sredi tudi tako odlične ljudi kot so bili: župnik Anton Klemenčič, odvetnik Jakob Ploj in njegov sodelavec Valentin Zarnik

in še številni drugi. Ni ključno vprašanje, kdo je prvi predlagal takšne politične prireditve, saj so poznali vzore tako iz Anglije kot takratne Češke. Pomembno je to, da so bili Ljutomerčani prvi, ki so tako zamisel uresničili tudi v praksi.

Namesto, da bi njihova čitalnica organizirala veliko besedo – kot se je takrat reklo - pod milim nebom, se pravi nekakšno kulturno, zabavno prireditev, je prevagala odločitev za prvo slovensko množično politično zborovanje na prostem. To je bila dolgosežna odločitev, ki so jo potem posnemali do leta 1871 še v 16 krajih na Slovenskem. Ljutomerski tabor je bil vzor za vse ostale tabore širom po slovenskem ozemlju.

Ko omenjamo delež Ljutomerčanov in Prlekov pri organiziranju slovenskih taborov, zlasti prvega, ki je bil potem zgled za ostale, se moramo spomniti še enega njihovih najboljših strokovnih poznavalcev, žal že pokojnega profesorja Prleka Viktorja Vrbnjaka. Pred 40 leti se je prav on osebno zavzel za to, da se je tako častitljive obletnice treba spomniti. Med zgodovinarji je namreč obstajal vtis, da takratna oblast temu ni naklonjena, ker naj bi bili tabori meščanskega značaja in premalo revolucionarni. Viktor Vrbnjak pa je vztrajal in tako so po zaslugi tukajšnjih ljudi, ljutomerski in ostali tabori dobili v slovenskem zgodovinskem spominu tisto mesto, ki jim upravičeno pripada.

Udeležba na teh taborih je bila tudi za sedanje razmere impozantna. V časih, ko so se ti tabori organizirali, so bile potovalne razmere bistveno drugačne. V Ljutomeru je bilo na taboru okoli 7000 udeležencev, kar je bilo že v organizacijskem smislu izjemno zahteven podvig. Če upoštevamo, da v ni bilo nobene inštitucije, ki bi tako prireditev organizacijsko in finančno podprla in da je bilo vse je bilo na plečih tukajšnjih rodoljubov, smo še toliko bolj brez besed in polni občudovanja. K tako velikemu obisku je na eni strani prispevala narodna zavest, aktualne družbeno-politične razmere, predvsem pa dobra programska oziroma vsebinska zasnova, ki je znala povezati osrednje velike narodne teme z lokalnimi problemi. Na eni strani so zahtevali Združeno Slovenijo in slovenske šole, na drugi strani pa državno in deželno finančno podporo Štajerskim Slovincem skladno oziroma v ustreznem razmerju do njihovega številčnega deleža v deželi pri ustanavljanju in vzdrževanju slovenskih raznovrstnih zavodov ter regulacijo Mure, Drave in drugih vodotokov. Tabori kot so bili ljutomerski in ostali, so nam lahko ne le v vsebinskem, ampak tudi organizacijskem pogledu še vedno zelo velik vzor.

Pravi pomen in veljavo jim lahko izmerimo pravzaprav šele s slovensko osamosvojitvijo in demokracijo. Tabori niso izhajali iz nekih prevratniških zahtev, niso hoteli rušiti, ampak preoblikovati državo v smislu ustave in zakona, ki sta na eni strani dopuščala politično združevanje in delovanje, na drugi pa uresničitev znamenitega ustavnega člena, ki je vsem narodom zagotavljal formalno enakopravnost. Drugo, kar velja poudariti je dejstvo, da so bili takrat ljudje politično že opredeljeni. Čeprav še ni bilo političnih strank, so za vsakega vedeli, ali sodi med konservativce ali liberalce. Kljub obstoječim delitvam pa so se takratni Slovenci zmogli združiti okoli temeljnih narodnih zahtev, ki so bile dejansko nadstrankarske. Politična enobarnost in nepriznavanje oziroma celo zatiranje političnih razlik, je nevarno in škodljivo tako za posameznika, kot za narod oziroma družbo. Vendar pa morajo vedno obstajati neke vrednote, ki so nad političnimi delitvami in so trdni »stebri« države, naroda in kulture.

Poleg ideoloških delitev so na teh taborih presegli tudi socialne. Tabori so zbližali takratne Slovence ne glede na to, ali so bili kmetje, meščani ali izobraženci. Vsi so čutili, da je treba narodno neenakopravnost odpraviti. Tabori so bili zelo jasno sporočili dunajski vladi, da ima slovensko narodno gibanje vsesplošno podporo.

Ljutomerčani in Prleki ste lahko upravičeno ponosni na svojo bogato tradicijo. Slovenskemu narodnemu, materialnemu, duhovnemu in kulturnemu razvoju ste dali res veliko. Lahko ste ponosni tudi na svoje aktualne dosežke. Z občino upravljate dobro, razvoj v zadnjih letih je znaten in opazen, osnovno in srednje šolstvo nadaljuje tradicijo odličnosti vaših prednikov. V prihodnjem obdobju bomo skupaj naredili vse, da tudi slovenska država - z decentralizacijo, hitrejšo izgradnjo regionalne infrastrukture, podpora gospodarstvu in zagotavljanjem enakih izhodiščnih možnosti za razvoj posameznika in krajev – več prispeva k hitrejšemu izboljševanju življenjskih razmer tudi v tem delu Slovenije.

Spoštovani!

Ljutomerski tabor in ostali tabori nam govorijo o takratni državljanski kulturi, ki je bila v marsikaterem pogledu morda celo višja, kot je današnja. Na taborih so presegli kulturni boj, prepričanje v ekskluzivnost določene politično-kulturne mentalitete, ki zavira sproščen in odgovoren pogled nase in naš zgodovinski razvoj.

Slovenci imamo, tudi po zaslugi taborov, kot je bil ljutomerski pred 140 leti, dovolj zgodovinske tradicije, da bi lahko še bolj izkoristili prednosti, ki nam jih prinaša lastna država. Za razliko od tistih časov, ko je bila naša usoda in prihodnost v veliki meri odvisne od razmer na Dunaju, držimo danes svojo sedanost in prihodnost v svojih rokah. Nedavno smo dokazali Evropi in svetu, da se ne bojimo niti večjih in širših izzivov. Dojeti pa moramo, da obstoj in identiteta naroda nista odvisna od mednarodnih razmer, ampak od nas samih in naše nacionalne zavesti, ki je stvar posameznega pripadnika naroda. Tabori nam nedvoumno sporočajo, da biti Slovenec pomeni predvsem hoteti biti Slovenec.

Hvala lepa.